

Таємне джерело

Рання осінь 1981 року. На Тернопільщині один за одним помирають партійні та комсомольські діячі. Причина смерті — випили джерельної води. І не простої: біля села, де знаходять тіла, є джерело Святої Варвари. Місцева легенда свідчить, що вода в ньому чарівна. Людям із чистим серцем продовжує життя, а лиходіїв убиває. Містика — чи хтось невідомий оголосив владі свою таємну війну? Яку таємницю приховує густий ліс, де тече таємне джерело? Розслідувати дивну справу доручено київському сищику Ігореві Князевичу. Так він опиняється в загадковому, відрізаному від великих міст селі Гайворон, де люди живуть за своїми законами й таких, як він, ох, як не люблять... «Таємне джерело» — детектив у стилі ретро, сюжет якого замішаний на українській готиці. А ще — історичний роман, котрий переносить читача у не аж таке далеке минуле. Хто пам'ятає ті часи, згадає, як на їхніх очах валилася радянська імперія. Ті, хто тих часів не застав, зрозуміють, чому вона розвалилася.

КОКОТЮХА

АНДРІЙ

ДЕТЕКТИВНА
АГЕНЦІЯ **ВО**

ТАЄМНЕ ДЖЕРЕЛО

 Бордан®

Серія «Детективна агенція ВО»

Андрій Кокотюха

ТАЄМНЕ ДЖЕРЕЛО

Роман

Серію «Детективна агенція ВО»
засновано 2016 року

Кокотюха А.

Таємне джерело : роман / А.А. Кокотюха. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2019. — 320 с. — (Серія «Детективна агенція ВО»).

ISBN 978-966-10-7370-7

Рання осінь 1981 року. На Тернопільщині один за одним помирають партійні та комсомольські діячі. Причина смерті — випили джерельної води. І не простої: біля села, де знаходять тіла, є джерело Святої Варвари. Місцева легенда свідчить, що вода в ньому чарівна. Людям із чистим серцем продовжує життя, а лиходіїв убиває. Містика — чи хтось невідомий оголосив владі свою таємну війну? Яку таємницю приховує густий ліс, де тече таємне джерело? Розслідувати дивну справу доручено київському сищику Ігореві Князевичу. Так він опиняється в загадковому, відрізаному від великих міст селі Гайворон, де люди живуть за своїми законами й таких, як він, ох, як не люблять...

«Таємне джерело» — детектив у стилі ретро, сюжет якого замішаний на українській готичі.

А ще — історичний роман, котрий переносить читача у не аж таке далеке минуле. Хто пам'ятає ті часи, згадає, як на їхніх очах валилася радянська імперія. Ті, хто тих часів не застав, зрозуміють, чому вона розвалилася.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Збут: (0352) 43-00-46, (050) 338-45-20
Книга поштою: (0352) 51-97-97, (067) 350-18-70, (066) 727-17-62
mail@bohdan-books.com
м. Київ: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

Він був готовий робити ідіотські жести, аби
підштовхнути події. Будь-які.

Ю. Несбе. «Таргани»

Пролог. Казка

Був, де не був, був десь на світі один хлопець.

При хрещенні батьки дали йому ім'я Адамик.

Мала його родина дуже багато дітей, і всі бідували. Братики та сестри Адамика часто не доживали навіть до юного віку. Тож батьки віддавали дітей у панські слуги.

При панському дворі можна було завжди отримати щось із багатого столу — не мав тамтешній пан вигоди від того, аби його слуги хворіли та помирали з голоду. Та якщо раптом котрийсь із них хворів, того не лікували. Навіщо, коли таких слуг пан міг брати до свого маєтку, щойно захотів. У тих краях він був єдиним настільки заможним багатцем, а простий люд міг вижити, лише слугуючи панові, ніяк інакше.

А ще завів тамтой пан ось який порядок. Коли хворів служник, юнак або дорослий муж, вірні панські слуги завозили його далеко в лісову хащу, припинали до дерева і там лишали на поталу дикому звірові. Хто зможе вижити — значить, обдурив долю. Ну, а не зможе, то теж доля його така. Відтак рідним нещасного про се не говорили. Казали звичайно: забрали, мовляв, вашого батька, сина, чоловіка чи брата на війну за королівським наказом. А що не повернувся назад, так на те вона й війна. Варто ж хворобі хапнути дівку чи молоду жінку, — з нею чинили так само. Лише казали родичам: взяли вашу доньку, сестру, дружину чи маму до покоїв королівни, щоб довічно там слугувала. І то велика честь, раз сама королівна запрошує.

Та люди аж такими дурними не були. Здогадувалися, що насправді сталося з їхніми синами й доньками, сестрами і братами, мужами та жонами, батьками й матерями. Але ніхто про це голосно ніколи не говорив. Бо пан теж дурним не був: розумів, яку надію залишає людям. Мовляв, нехай вони більше своїх близьких ніколи не побачать живими чи мертвими, зате знатимуть — мужчини поклали голову на полі грізної битви за великого короля і за край свій, за батьківщину. А

жінки живуть при королівському дворі, все у них є, все добре, і для чого щасливицям пам'ятати злиденний рідний дім.

Ось у що вірили люди в тому краї. Але все одно як чули, що котрогось забрали до королівського війська, а котрусь — до покоїв королівни, серце падало мало не до п'ят, усе в грудях холонуло, світ перед очима темнів. Відтак усе одно ніхто не міг нічого вдіяти. Такі порядки завів тамтешній пан, і всі довкола вважали його мудрим, чесним та благородним.

Скоро чи не скоро, спіткала страшна доля й Адамика. Побачив пан, що його слугу вже вітер хилитає, щоки бліді, очі запали, дихання важке, мов у побитого собаки, — звелів одного дня своїм вірним поплічникам узяти Адамика й завезти подалі, в чорний ліс. Довго йшли кати разом із хлопцем, аж під вечір дісталися туди, де рідко сонце пробивається крізь дерева, де завжди холодно і вогко, де виють дикі голодні звірі та повзають по землі потворні слизькі отруйні гади. Розгледіли панські слуги, що Адамик зовсім поганий, та й вирішили навіть не в'язати його до дерева. Просто кинули в колючі кущі, повернулися та й пішли собі геть.

Усю ніч, до ранку лежав бідний Адамик під кущем, поворухнутися не міг, до смерті готувався. Та котрий хижак до нього підійде, носом понюхає, лапою торкнеться, той повертається і йде собі геть. Не схожий був Адамик на живу істоту, не видавався звірам ласою здобиччю. Коли підповзала до хлопця яка гадина, то перелазила через нього, мов через безтілесну зогнилу колоду, та й повзла собі далі.

На ранок пробилося крізь хащі сонячне проміння. Прогнало світло страхи нічні. Розплющив Адамик очі, зрозумів — живий. І додало це йому сили. Вирішив хлопець не чекати далі смерті. Як міг підвівся на чотири, потім — на дві, та й посунув уперед, куди очі бачили. Довго чи ні йшов так, але нарешті вийшов на невелику галявину. Уздрів просто посеред неї джерельце. Струменіло воно з-під землі, вода вабила свіжістю, а коли хлопець припав до струмка спраглими губами, виявив: вода ся крижана, аж зуби зводить, та неймовірно чиста й смачна, навіть трохи солодкувата. Багато ковтків зробив Адамик, ніяк напиться не міг. Потому врешті напився — і тут-таки, біля джерельця, заснув міцним сном.

Довго чи ні він спав отак, але коли розплющив очі, відчув — знову сили прилипили до його тіла. Куди й поділася хвороба! Все бачив перед собою чітко, темрява з очей зникла, руки-ноги вже не тремтіли, хворобою розбиті. Легко скочив Адамик на рівні, й таке його враз охопило, мов на світ заново народився. Чув у собі неймовірну силу, готовий був гори зрівняти, ріки осушити, чорний ліс викорчувати, на його місці своїми руками велику кам'яницю звести. Ось так одужав Адамик.

Тоді вирішив він не повертатися назад. Раз поховали його — хай так і йде. Звів собі недалеко від джерельця хижу, почав жити в ній самотнім відлюдником. Усе, що для життя треба, ліс йому давав. А спрагу завжди невсипуще джерело тамувало.

Багато так часу сплигло чи ні, аж ось приходить до Адамика вночі марево не марево, сон не сон, видіння не видіння. Ніби прокидається хлопець на своєму лежкаві, вкритому свіжими гілками, а в ногах стоїть старий чоловік. Сивий, мов лунь, борода біла, до колін сягає. Кучма сріблястого волосся краями до плечей дістає. Одяг теж увесь білий, і говорить старий таке:

— Бачу, хлопче, лишився ти живий у тяжку для себе годину. Знай: вдячний маєш бути цьому джерелу. Не кожен здатен знайти до нього шлях. Але багато хто хоче. Бо вода в цьому джерелі цілюща. Хворих лікує, рани затягує, друге життя дає. І то не лише людині, а й усякій живій тварі. Воду таку називають живою. Багато років я був хранителем цього таємного джерела. Тепер твоя черга. Пильнуй, гляди, Адаміку, жива вода мусить допомагати людям.

Сказав так — і ніби розчинився з темрявою. Злився з нею, наче й не приходив ніколи. Коли Адамик розплющив очі, довго не міг зрозуміти: сон він бачив чи білий дідो справді приходив. Надто дивним видалося хлопцеві це чарівне видіння.

Подумав-подумав Адамик — і захотів перевірити почуті вночі слова старого. Розрізав собі пальця гострим каменем. Кров заюшила по руці з глибокого порізу. Скропив Адамик водою зі свого джерела рану — о диво, вона зразу ж затягнулася, просто на очах. Став палець, мов новий, ніби ніколи до того часу його каменем не пошкоджували.

Ще подумав трохи Адамик, і зробив так: змайстрував пращу, заклав туди камінь, прицілився в пташку, збив її з дерева. Камінь влучив

пташці точно в голову, майстерно навчився хлопець полювати на дичину. Приклав Адамик пташку до вуха: не дихає, швидко холоне тільце. Скропив тоді хлопець мертве тіло джерельною водою — знову, о диво, пташинка враз затріпотіла, розкрила дзьоба. Як влив хлопець у той дзьоб трошки води, пташка змахнула крилами, вирвалася з рук, ширнула вгору, піднялася вище верхівок дерев, заспівала голосно й радісно.

Переконався тоді Адамик: вода в цьому таємному джерелі справді жива. Сивий дідो йому не привидівся. Став тепер хлопець хранителем джерела.

І знаходили до нього потаємні стежки різні люди. Не часто, але все ж доходили. З різних місць добиралися вони, кожен чи кожна хотіли собі міцного гарного тіла та довгого, як не вічного життя. Одну лиш умову говорив щасливцям Адамик: із собою живої води не брати. А шлях сюди без великої потреби нікому не відкривати. Людина сама мусить стати сильною, тільки коли зовсім погані справи, зовсім неспроможний хто сам собі раду дати — тоді стежка до таємного джерела йому відкриється. Друга умова: на триваліший час біля таємного джерела не лишатися. Не терпить воно багатьох хранителів.

Скоро чи не скоро, а прийшов одного дня до чорного лісу по живу воду змарнілий старий чоловік. Тіло ранами вкрите, рука скалічена, з усього видно — старий вояк. Назвався Матеем, розказав, як довго й трудно шукав путь до таємного джерела, припав до живої води та й заснув міцним сном. Довго так лежав, а коли розплющив очі, то побачив Адамик, як загоїлися рани Матееві, як зміцнів і навіть помолодшав старий вояк за короткий час, як заблищали його очі спрагою до нових ратних подвигів. Низько вклонився Матей хранителеві джерела, ще кілька разів припав до нього та й пішов собі геть.

А за якийсь час навіть до відлюдника Адамика в чорному лісі докотилася лиха слава про Матея. Як повернувся він назад, одразу ж зібрав велике військо та пішов війною чи не на весь світ. Не брали Матея ні куля, ні шабля, тому, зачувши про нього, знані ратники воліли не опиратись, а самі виносили йому ключі від міст, котрі взяли обороняти. У захоплених без бою містах чинили Матей та його вояки страшні погроми, безчинства й насильства. Хто з людей не корився, —

помирали від руки Матея у страшних муках. І дуже скоро захопив жорстокий Матей як не весь світ, так велику його частину.

— Горе мені! — закричав Адамик. — Це ж я сам відрив йому таємне джерело! Це ж на моїх очах він набув нелюдської сили! На моїх очах отримав нове вічне життя! Що мені робити, Господи? Через мене гинуть цілі міста та села, народи через мене кров'ю вмиваються!

Упав згорьований Адамик на землю перед джерелом, зомлів, завмер непорушно. Довго так лежав чи не довго, аж раптом приходить до нього білий дідо. Борода нижче колін сягає, срібне волосся краями плечей торкається. Став біля Адамика й промовляє:

— Не картай себе, чоловіче. Не міг ти знати, з яким наміром хто до цього джерела приходить. Ти допоміг напівживому пораненому воякові. А той відчув у собі велику силу і став чудовиськом у людській подобі. Знати цього, чоловіче, ти ніяк не міг.

— Що ж робити? — прошепотів тоді нещасний Адамик. — Невже треба взяти кайло і закопати це джерело назавжди? Хай лихі люди не шукають його, а помирають своєю смертю, раз ніхто інший не здатен позбавити від них світ!

— А як же ті, кому джерело справді потрібне, щоби продовжити справи добрі? — суворо й водночас хитро мовив до нього білий дідо. — Ні. Відтепер буде так. Хто прийде до таємного джерела з добрими намірами та світлими думками, кому життя потрібне для гарних корисних справ, для того вода лишиться живою. А хто замислив чорне й лихе, тому вода перетвориться на мертву. І помре лиходій страшною смертю, щойно чорний намір спаде в його підступну голову.

Сказав так білий дідо — і розчинився у темряві. Коли Адамик розплющив очі, то побачив довкола залиту сонцем галявину. Почув дзюркіт джерела. Не зміг зрозуміти, правдою се було чи ввижалося йому. Бо нічого довкола не змінилося.

Жив собі Адамик хранителем таємного джерела далі. Багато часу сплигло чи ні, а прийшла до джерела немолода вже жінка, сіра з лиця. Пожалілася: хворіє, змарніла та постаріла передчасно. Муж перестав любити, зовсім уваги не звертає, навіть погляду кривого не кине. Як припала до води — вклякла біля джерельця. Коли отямилася, побачив Адамик: змінилася жінка, повернулася до неї врода, вся вона сяяла,

отримавши нове життя. Вклонилася незнайомка хранителю низенько й пішла собі геть, та лиш краю галявини дісталась, як повалилася лицем униз, завмерла. Наблизився до неї Адамик, глянув, торкнув її рукою — а вона нежива.

Підказало йому щось: хотіла ця жінка свого чоловіка за зраду вбити. Разом із ним — усіх дівчат, на яких той оком накидав. Щойно подумала про це, відчувши життєдайні сили, як перетворилася жива вода на мертву і забрала життя тієї, котру опанували чорні думки та лихі наміри.

Тепер зрозумів Адамик: джерело дасть життя людям добрим, кому воно справді потрібне, і забере в людей злих. Згодом дійшло до лісового відлюдника: знайшлась і на жорстокого Матея гідна сила. Здолали того лиходія, розбіглося його чорне військо, мертве тіло Матея спалили на великому вогнищі, а люди на radoщах палили такі вогнища по всьому світі й танцювали довкіл них, перемогу святкуючи.

Зробив тоді Адамик таке: кожному, хто знаходив стежку до таємного джерела, розказував, коли ця вода стане живою й цілющою, а коли — мертвою та вбивчою. Розійшлися з часом чутки про живу та мертву воду, що тече з одного джерела.

Ось так люди й дізналися цю казку.

1. Грибна пора

Щойно зайшла в ліс, гумові чоботи стали вологими від збитої вранішньої роси.

Чоботи баба Галя заправила у сині трикотажні спортивні штани, здуті на колінах. Натягнула спортивки на грубі колготи — Тонька, продавчиня із сільпо, принесла їй тиждень тому, сказала — великий дефіцит, тільки для своїх притримує. Коли баба Галя полізла по гроші, Тонька замахала руками, мов розганяла довкола себе бджіл: як можна, ви що, ми ж свої люди, якось уже залагодимо справу. Вкотре пообіцяла посигналити, коли в сільпо телевізор закинуть чи холодильник.

Телевізор, навіть чорно-білий, бабі Галі не потрібен. Вона вважала це гріхом. Правда, не сам телеприймач. Його люди придумали, а плоди людського розуму слід поважати. Як об'ємна прямокутна коробка, начинена різними мудрими деталями, телевізор нікому й нічим зашкодити не міг. Так само, як радіо: стоїть собі біла пластмасова точка з дірочками, навіть для краси підходить, якщо зовні прилад зроблений зі смаком. Ні, баба Галя вважала не просто шкідливим — навіть гріховним те, що лунало з радіо й телевізора.

Таких брехунців у себе в хаті вона тримати не збиралася. Холодильник ще придасться, хоча в неї льох є, як у всіх сільських хатах, і то доволі прохолодний. Жили ж люди раніше без холодильників...

І без більшовиків вони теж колись жили.

Десь навіть тепер живуть, ось тільки в тих краях баба Галя ніколи не була. І навряд чи колись буде.

Жінка неквапно йшла лісом, придивляючись перед собою. По гриби Галина Дорош ходила, скільки себе пам'ятає, зі своєю бабою спочатку, потім — із мамою, нині сама вибирається. Інакше не можна, вона з цього живе. Щоправда, не тільки з цього. Проте гриби давали бабі Галі змогу не просто зводити кінці з кінцями, як багато хто у довколишніх селах: жила вона значно краще, ніж навіть деякі передові колгоспники з їхнього колгоспу імені Паризької Комуни.

Знаючи всі грибні місця в лісі, котрий вважала своїм другим домом та могла ходити ним із заплющеними очима, Галина Дорош, тим не менше, завжди з початком грибної пори вибиралася на тихе полювання найпершою. Якщо решта грибників вважали це все ж таки забавою, відпочинком та можливістю хоч на певний час урізноманітнити бідне меню *совецького* колгоспника, для баби Галі дари лісів віднедавна стали чи не єдиними годівниками.

Старою вона ще не була: у наступному, вісімдесят другому році, їй виповниться лише шістдесят. Чоловік помер давно, і в такому місці, про яке Галина Таназіївна згадувати не любила: за згадку про такі місця вголос запросто могли якщо не заарештувати, то затримати й привезти в міліцію — напевне. Діти, дві доньки, роз'їхалися. Старша в Києві, одружена з військовим, чоловік недавно отримав підполковника, і донька дуже з цього тішиться. Менша закінчує навчання в Тернополі, комсомольська активістка, тож напевне соромиться матері, про яку писали в обласній газеті, й то не раз. Навіть поквапилася вискочити заміж за першого-ліпшого Соколова: надто часто в неї питали, чи не має вона якогось стосунку до Галини Дорош, тієї забитої *відьми*, статтю про яку обговорювали у них на комсомольських зборах як показову.

Погляд зачепився за мухомор із ядуче-кривавою круглою шапкою. Поруч виткнувся ще один, менший, проте такий самий яскраво-червоний. Усякий раз, натрапляючи в лісі на мухомори, баба Галя не стримувала кривої посмішки: газета писала, ніби вона у своїй релігійній забитості дійшла до того, що сушить мухомори, їсть їх та впадає в релігійний транс. Ні, не так — автор статті, позаштатний кореспондент обласної молодіжки «Ровесник», худий патлатий хлопчина в окулярах із товстими скельцями, просто побачив у неї на столі кілька мухоморів, нічого не запитав, потім дав волю фантазії.

Те ж саме — з відьмою. Справді, Галину Дорош не лише в рідному селі, а й навіть у сусідніх районах називали саме так. Але відьмою вона була для лекторів товариства «Знання» чи, приміром, для дітей — так називала баба Галя студентів Тернопільського педагогічного. Там училась її менша донька, і вона, аби не клювали, так само записалася до якогось Клубу войовничих атеїстів. І лектори в сірих піджаках з червоними партквитками, дбайливо захованими до внутрішніх

кишень, і студенти разом із акторами обласного муздрамтеатру, з початком начального року починали їздити по клубах та школах області. Розповідаючи про священників, цих «щуцманів у рясах», науковий атеїзм та релігію як знаряддя пропаганди «українського буржуазного націоналізму».

Благо, в меншій доньки стало розуму не їздити з такими лекціями до рідного села. Скільки ще житиме, Галина Дорош, певна річ, не знала. Та скільки б не лишилось їй, до кінця життя пам'ятатиме, як мала — так вона називала меншу доньку, — зателефонувала Тоньці на сільпо з переговорного пункту. Знала, що Антоніна для її матері — довірена особа відтоді, як баба Галя вилікувала її від безпліддя, без жодних аптек та медицини, своїми, тільки їй відомими методами. Власне, через здатність лікувати людей там, де офіційна медицина або розводить руками, або киває на нестачу ліків і радить шукати препаратів за кордоном, через знайомих, Галину Дорош й прозвали відьмою. Це партійні з комсомольцями, ті, хто довіряв їй, називали просто — бабою, бабкою, іноді бабцею...

Уздівши великий мурашник неподалік групки розкиданих у траві мухоморів, баба Галя усміхнулася до себе: ось воно, знайоме місце! Присівши, пошаруділа у траві рукою із затиснутим у ній ножиком і задоволено гмикнула: ось він, перший на сьогодні білий гриб. Мухомори поруч із мурашниками — особлива прикмета, орієнтир, маячок. Поки не спала роса, гриби треба шукати, і вони будуть. Чого будуть — є, ось вони: міцні білі ніжки, оксамитові коричневі капелюшки. Перший, другий, трошки далі — ще пара. Встигай тільки кланятися.

Отже, вкотре пригадалося бабі Галі, донька через Тоньку із сільпо попросила в матері допомоги. Пояснила ситуацію, Антоніна розказала: дівка сльози насилу стримувала, голос у трубці бринів. Часу не так багато було, та Галина Дорош знала, як треба діяти. Ніколи подумати не могла, що донька зважиться на такий крок і попросить матір про те, про що сама навіть думати боялася. Рейсовий автобус до Кременця їздив через їхнє село тричі на тиждень, і бабі Галі пощастило: вже завтра можна було передати через водія доньці пакуночок. Той візьме та віддасть на автовокзалі іншому, який їхатиме на Тернопіль, такий канал зв'язку працював давно і певно. Жінка часто просила шоферів, її

знали всі і з різних причин не відмовляли. Кожен або сам хоча б раз звертався до баби Галі з Гайворона, або це доводилося робити їхнім родичам та знайомим. Тож водій торбочку взяв, передав далі, донька зустріла.

Нічого мати їй не пояснювала, жодної записки не передавала. Дівчина просто була донькою своєї мами. Сама знала, що робити з порошком, котрий матір старанно загорнула у вирваний із зошита в клітинку аркушик і для певності перетягнула гумкою. Вже наступного дня донька пішла в студентську поліклініку, її обстежили, не зрозуміли, від чого так заболів живіт, про всякий випадок узяли тест на вагітність, переконалися — все в нормі й дали звільнення від усього на тиждень. Ось так донька змогла відсидітися вдома, коли агітбригада з Клубу войовничих атеїстів поїхала в Гайворон боротися з релігійним дурманом.

А той хлопчина в окулярах навіть у страшних снах не міг побачити, що Галина Дорош робить із сушеними мухоморами. В міських аптеках такого точно нема. Але жіночі хвороби лікує давно й надійно, ще ніхто не скаржився. Особливо допомагають їй «мухоморні» ліки жінкам у певні дні. Один дядько аж із Кременця досі їй дякує з okazji: жінку тепер може порати будь-будь, та ще й, каже по секрету, не одну, а були ж і в нього сумні для мужчин часи у порівняно молодому віці. Робота нервова, хай спробує хтось викладати науковий комунізм...

Нині мухомори бабу Галю не цікавили. Крім неї, тут їх ніхто не бере, і її мухомор від неї не втече. Більше потреби було саме в білих грибах та бабках. Дільничний Козуб звик із початком сезону отримувати кілька баночок маринованих грибочків. Він узагалі при звичаївся щось мати з Галини Дорош, закриваючи очі на те, що вона, по суті, лише рахується прибиральницею у школі, аби отримувати шістдесят рублів на місяць — єдина можливість мати хоч якусь зарплату.

У колгоспі баба Галя ані дня не працювала.

Спочатку ще чоловік прикривав, маючи службу. Потім, коли його забрали і він помер у дурдомі, треба було щось придумати, аби не мозолити очі радянській владі. Козуб міг би прикривати її просто так, баба Галя вилікувала його тещу, не давши розвинутися раку шийки матки. Але радянський міліціонер не був би радянським міліціонером, якби не користався службовим становищем. Тим більше — тут, у

сільській глушині, куди не всяка машина заїде, а рейсові автобуси восени й навесні можуть інколи не заїхати, грузнуть у грязюці...

Ось і урочище Сиве.

Хто й чому його так назвав, не знала навіть баба Галя. Скільки себе пам'ятала, це місце визначали саме так, і тут, в урочищі Сивому, водилися не лише білі, а й хрящі та моховики. Цих грибів майже ніхто не брав. Або лінувалися щось із ними робити, або просто не вважаючи за їстівні.

Вона ж чудово давала їм раду, і Тонька, найдовіреніша особа, часом навіть приторговувала ними, передаючи разом із висушеними біляками на спецзамовлення для кількох тернопільських ресторанів і закритих їдалень для партійного керівництва. Селами в ягідні та грибні сезони їздили непоказні кур'єри, переважно на позашляхових оранжевих «Нивах». Вони знали, куди їхати, до кого, скільки треба платити і на що ці гроші списати. Антоніна взялася за посередництво між ними та бабою Галею, бо до неї вони точно не ризикнуть заявитися навіть неофіційно: репутація дорога.

Почепивши за велику зручну ручку луб'янець на руку, Галина Дорош обережно спустилася некрутим схилом в урочище Сиве. Вона боялася послизнутися, роса на високій траві ще трималася, під ногами було мокро. Завершивши спуск, віддихалася, поправила хустку, край якої трошки збився на очі, пошукала замашну палицю — озброївшись такою, гриби шукати легше, від частих нахилень у неї вже починала боліти спина, треба пролікуватися зміїною отрутою...

Зачепилась очима за потрібну палицю.

Тоді побачила людину.

Чоловік лежав під дубом долілиць і, здавалося, спав.

Та вдосвіта тут, у лісовій глушині, на самому дні урочища, просто так спати ніхто не буде. Випадково сюди ніхто не заходить, і баба Галя раптом дуже захотіла, щоби це був хтось із знайомих грибників. Хтось, хто з доброго дива вирішив прилягти зрання на вологу від роси серпневу травичку, подрімати на свіжому повітрі. Але, навіть не наблизившись, Галина Дорош чудово розуміла: це не так.

Коли підійшла ближче й навіть обережно гукнула, чоловік не ворухнувся. Не було поруч із ним і кошика. Та й одягнений він був не для лісової мандрівки.

Раптом немолоду жінку охопив страх. Вона, знаючи це урочище й цей ліс уздовж та впоперек, боялась — ось зараз хтось недобрий вийде з-за дерев, і вона не встигне навіть слова сказати, опиниться долі поруч із цим незнайомцем. Але жах тримав її недовго. Мотнувши головою та кілька разів перехрестившись, Галина обережно поставила кошик на траву, нахилилася до лежачого, поклала руку на плече. Трошки зусиль — і ось чоловік перекинутий на спину.

Мертві очі дивилися просто в ранкове небо.

За своє життя Галина Дорош вже бачила трупи. Дорослою застала війну. Ховалася по лісах від бомбових дощів, утікала від вивезення на роботу до Німеччини. Згодом її родина чи не єдиною на все село повірила повстанській листівці, знялася та втекла від переселення до Сибіру. Воєнні й повоєнні роки привчили юну Галину до того, до чого дівчата звикати не повинні: дивитися на вмерлих наглою смертю без трепету та переляку, лише з покірним смутком.

Але, поглянувши у ці мертві очі та лише тепер упізнавши того, кого знайшла в урочищі, жінка зробила крок назад, не втрималася, сіла на землю.

І закричала.

2. Делон

Вікна його однокімнатної квартири виходили на продуктову крамницю.

Саме цей краєвид став вирішальним, коли Князевичі після розлучення та розміну двокімнатної, котру Ігор отримав на службі саме з нагоди весілля, тобто — три роки тому, визначалися, хто де житиме. Колишня хотіла бачити з вікон дерева, тож обрала собі Дарницю, де вікна такої ж «хрущовки» — іншого їм ніхто навіть не пропонував за двокімнатну в «спальнику» за дві зупинки від метро, — виходили на зелений сквер. Солом'янка ближче до центру, але жінка не хотіла щоранку бачити з вікна продмаг і алкашів біля нього.

Такого видовища, вколола вона Ігоря, їй і вдома вистачало.

Дві кімнати в новому будинку на Оболоні вдалося обміняти швидко, лише «підключивши» його зв'язки. Князевич не приховував, що користується службовим становищем, хоча зв'язків із чорними маклерами не афішував. Одне діло, коли вдаєшся до їхніх послуг тихцем, і зовсім інакше — коли контакти офіцера міліції з фактичними порушниками закону обговорюють колеги та просто знайомі.

Загалом Ігор Князевич визнав: розлучення подарувало йому користі більше, ніж подружнє життя.

Невдале сімейне життя несподіваним чином поставило під сумнів його кандидатство у члени партії, і начальство відчепилося на якийсь час. До того його постійно довбали — працівник міліцейського Главку, якщо хоче рости над собою і претендувати на керівні посади, мусить мати партквиток та бути комуністом. Якось Князевич пожартував на свою голову: ось загину від бандитської кулі — тоді прошу вважати мене комуністом. Полковник Бурков, його безпосередній начальник, на мить замовк, немов переварюючи почуте, пожував губами, потім мовив, як відрубав: «Нікому ніколи так більше не кажи».

Згодом Князевич намагався повернутися до цієї розмови. З іншого боку тиснула молода дружина, котрій було не досить того, що Ігоря вважали одним із найкращих молодих сищиків Главку МВС Української РСР і на нього навіть облизувалися в Москві —

засидиться, мовляв, у провінційному Києві, втратить кваліфікацію, тут же нема куди далі рости. Та Князевичу чомусь не хотілося переїжджати зі знайомого буквально до кожної зачовганої вулиці Києва в непривітну, величезну й чужу Москву, хай вона і столиця з більшими перспективами. Втім, кандидатом у члени комуністичної партії він усе ж таки стати міг, навіть серйозно збирався — не так через делікатні підштовхування керівництва, як роблячи чергову поступку жінці, котра за відсутність здорових амбіцій пиляла його чим далі, тим сильніше.

Усе вирішив випадок. Найбанальніший у світі, нецікавий та прісний, як бородатий анекдот про чоловіка, котрий повернувся додому раніше, ніж чекали. Лише чотири дні тому вони з московським колегою з МУРу пили горілку в Князевича вдома, і ось цей самий колега прийшов сюди, коли, як він точно знав, господаря удома бути не повинно. Але в Ігоря змінилися плани, плюс дружина явно зацікавилася перспективнішим за нього москвичем...

Словом, спочатку могло обійтися без мордобою.

Це вже потім, коли москвич пішов, чомусь застібаючи штани на ходу, дружина виступила соло: от уже ж мужик, це ж так себе не поважати, за руку з йобарем попрощався — вона взагалі не особливо фільтрувала слова та не червоніла від матюків. Навпаки: сама могла загнути в тему та доречно. Що на початках приваблювало в ній Князевича.

Ударив він жінку лише раз. І то — демонструючи самоповагу. Не їй, ясна річ — собі, коханому. Але синець у неї залишився добрячий.

Наступного дня дружина побігла до його начальства, показала синець, поскаржилася в партійну організацію. Та якраз парторг покарати Ігоря Князевича не міг ніяк: «по партійній лінії» безпартійного продерти неможливо. Хіба віддалити термін його кандидатства в комуністи, від чого перспектива отримати партквиток ставала взагалі примарною. Виходить, Князевич навіть пляшку мусив поставити і московському міліцейському майорові, й навіть дружині своїй, колишній, правда. Як же, вони дали його занудному начальству формальний привід відчепитися від нього з членством у партії.

Чи надовго — ніхто не знає.

Мабуть, у світлі останніх подій, — таки надовго.

Стоячи біля вікна та прочинивши квартиру, Ігор дивився на ранню осінь і докурював другу на сьогодні сигарету. Давненько перейшовши на болгарські «Родопі», котрі після цьогорічного подорожчання коштували вже п'ятдесят копійок за пачку, він усе одно тримав на підвіконні червону упаковку «Прими». Народні цигарки набагато нижчого класу, ніж вироблені у братній Болгарії, мусили нагадувати йому про тлінність усього суцього. Заодно — про те, що в разі, як нинішня ситуація не розкрутиться хоча б із нульовим для нього рахунком, йому доведеться працювати на іншій посаді, отримувати іншу платню та, відповідно, курити «Приму» й «Ватру».

Можна, звісно, кинути курити і при цій зарплаті. Але подібного розвитку подій Князевич навіть не припускав. Так само, як не думав одного разу почати рідше випивати чи, не дай Боже, зав'язати з цим узагалі. Міцні напої тримали його нервову систему та психіку врівноваженою після останніх подій уже другий тиждень. Хоча вже не перший ранок Князевич, закурюючи першу після вчорашнього сигарету, подумував — пора як не зупинитися, то, принаймні, трошки пригальмувати.

Тим більше — сьогодні, після несподіваного дзвінка підполковника Буркова.

Але водночас Ігор з усією відповідальністю міг сказати: в такому стані, як зараз, він до жодної серйозної розмови не готовий. Тож крамниця з невибагливою назвою «Продукти № 117» притягувала, наче магнітом.

Докуривши до фільтра й вистріливши бичка за квартиру, Князевич вирішив таки поголитися.

Коли глянув на себе в дзеркало після розмови з Бурковим, подумав: а отак, із триденною неголеністю, заявитись у його становищі до начальства в кабінет — непогано. Зрештою, в нього відпустка, нехай навіть позапланова. Може робити, що захоче. І на службу його поки що ніхто терміново не викликає. Навпаки: капітана Князевича, слідчого карного розшуку Головного управління внутрішніх справ, дуже швидко зафутболили у відпустку, згадавши: відгулів набралось на два тижні плюс торік не догуляв, укупі — чистий місяць, краще відсидітися вдома, бажано носа не витикати. Як кажуть, від гріха подалі. Нехай усе, що він натворив, за цей час уляжеться саме собою. В

такому розв'язанні *проблеми* зацікавлені навіть у будинку на Орджонікідзе*. Ну, а як не розсмокчеться — хто знає, куди переведуть працювати капітана міліції Князевича. Добре, якщо в київській Главк. Гірше — коли затасують у районне відділення. Чи кудись у Бровари або Білу Церкву.

Правда, чим довше Ігор чекав, поки верхи вирішать його долю, тим гостріше хотілось, аби справді перевели, куди подалі. Хоч мав лише тридцять три, уже встиг заморитися від усього цього: непомірні кар'єрні апетити колишньої; робота, де останнім часом частіше спускають вказівки ловити тільки «правильних» злочинців, тобто — жодним боком не пов'язаних із партійним і радянським керівництвом; країна, про невидиме життя якої йому було відомо значно більше, ніж треба знати пересічному радянському трудівникові...

І все ж таки Князевич вирішив поголитися. Правда, вдягнеться не як офіцер, котрого керівництво викликало для напевне важливої розмови, а як вільний відпускник, якому не важливо, що про нього подумає високе начальство. Ігореві цього разу вдалося навіть не порізатися, хоча руки по-зрадницьки гуляли. Щедро освіживши лице одеколоном «Саша», він витягнув із шафи чисту, але пожмакану сорочку з великим коміром, критично оглянув та рішуче повернув її на полицку й узяв сіру водолазку — давненько не прана, але більш-менш чиста. Між штанами, які треба було ще прасувати, та купленими в перекупників джинсами, зробленими у Чернігові «під фірму», Ігор вибрав останні. Туфлі тернув щіткою, щедро наваксувавши її, і тісний передпокій одразу наситився запахом мастики.

Свого часу на вішаку чекав ще один предмет одягу — піджак із натуральної м'якої шкіри, дуже дорогий. Подарувала колишня дружина на тридцять перший день народження, коли вона ще виношувала стосовно новоспеченого чоловіка перспективні плани. Але зараз Ігор вирішив, що краще без піжонства, накинув легкий темно-синій плащ, підняв комір, укотре спробувавши зробити себе схожим на Алена Делона, яким він його бачив у фільмі «Тегеран-43». Власне, Князевич не був схожим на жодного з акторів ані французького, ні американського, ні польського, ні радянського кіно. Він узагалі не вирізнявся оригінальною зовнішністю, вважаючи себе подібним до сотень тисяч перехожих і, за великим рахунком, тішачись

із цього: вважав, що людина його професії повинна зливатися з натовпом, відзначаючись зовсім іншими, професійними, якостями. Та все ж таки не хотів виглядати надто безбарвним, тож стежив за модою, дивлячись іноземні фільми. Хоча погоджувався: всі вони доходили до Союзу із значним запізненням, тому на момент, коли киянин купує квиток, на батьківщині стрічки все це вже давно проїхали.

Тим не менше, Ігореві просто подобалось, як кіношний Ален Делон носив довгий плащ.

По волоссю Князевич пройшовся не гребінцем, а вологою п'ятірнею. Стригся зовсім недавно, то й цього виявилось досить, аби відносно впорядкувати зачіску. Живіт укотре за ранок нагадав про себе голодним бурчанням, і Князевич поквапився в «Продукти»: там поєднає приємне з корисним.

А перед зустріччю з начальством привести в порядок своє загальне здоров'я набагато корисніше, ніж кинути в шлунок кілька сосисок.

---

* Теперішня назва — Банкова. За адресою вул. Орджонікідзе, 11 розміщався Центральний Комітет Комуністичної партії України, головний керівний орган Української РСР.

3. «Продукти» і Рейган

Годинник показував по дев'ятій. Крамницю уже благополучно відчинили.

Знайомі мужички в однаково заношених болоньєвих куртках, один у синій, другий — у зеленій, привітались і чемно попросили закурити. Ритуал був знайомий, і Князевич, витрусивши з пачки одну «родопину», простягнув тому, хто стояв ближче. Дядько в синій курці, взявши цигарку, артистично підняв на знак подяки кепку з жовтого вельвету. Цей працював у магазині вантажником, його товариш — двірником у їхньому ЖЕКу, влаштувався через можливість жити в окремій малесенькій «готельці». Іншого виходу в нього не було: рік, як звільнили, відсидів за крадіжку, поки сидів — жінка виписала з квартири. Привела на його місце вчителя з Інституту фізичної культури, і лише втручання Ігоря врятувало двірника від інвалідності, а педагога — від слідства та суду.

Поки пригощав мужиків цигаркою, привіталось ще кілька чоловіків. Князевич міг упевнено сказати: в мікрорайоні його впізнавали. Знали, де працює. Але не боялися, навпаки — поважали саме тому, що заходив у «Продукти» не за оперативною необхідністю, як, наприклад, тутешній дільничний чи опери з райвідділу. Тут, у закутку, був розміщений невеличкий відділ під назвою «Соки. Води». Поруч із ним альтернативно розташований за ґратчастими дверима відділ з продажу алкогольних напоїв. І попередження «Приносити та розпивати спиртні напої суворо заборонено» саме цього віддаленого закутка крамниці не стосувалося. Бо приносити справді не можна, зате ніхто не забороняв спраглим купити портвейну чи горілки, взяти по склянці соку, порцію тоненьких відварних сосисок із хлібом та влаштуватися за грибоподібною стійкою в кутку.

Ще рік тому, до чергового й навіть звичного вже подорожчання горілки, з пияцтвом і алкоголізмом якимось боролися, не надто вітаючи таке публічне, неприховане розпиття. Проте майже відразу після початку нового року й, відповідно, нового десятиліття звичайна

пляшка «Русской» підскочила в ціні більше ніж на карбованець. І ставлення до цього процесу помітно змінилося.

Так, Ігор Князевич прекрасно знав: варто почати разом із соками відпускати варені сосиски та «вокзальні» — шоколадні тістечка з глазур'ю на поверхні й промазані тонким шаром кислого варення, — і закуток «Соки. Води» вже перетворювався на кафе. Формально це означає: в кафе розпивати алкоголь дозволено. Якщо, звісно, купити його тут, поруч, а не приносити зі собою.

Попит на горілку та інший міцний алкоголь не могла змінити навіть укотре збільшена ціна. Але факт, що можна пити не за найближчим рогом, на дитячому майданчику чи в підворітні, де майже стовідсотково замете наряд або налетять пильні дружинники, а в більш-менш цивілізованих та безпечних умовах, свою справу робив. Більше того: тут, у «Продуктах», віднедавна практикували відпускати в розлив. Що рятувало ті спрагли душі, котрі не в змозі були знайти таких самих, аби скинутися по два рублі й узяти на трьох. З появою напоїв уроздріб мужик, котрому вдома видали карбованця на обід, міг собі дозволити, не чекаючи компанії, витратити ці гроші на поправку здоров'я швидше, ніж колись.

Бар у «Продуктах» працював на межі легальності, фактично на грані фолу. Та його не прикривали з простої причини: закуток «Соки. Води», як і загалом п'ятачок біля крамниці, служив довколишній міліції безцінним місцем для збору оперативної інформації. Князевич, оселившись у будинку навпроти, заходив сюди без жодної службової необхідності. У них на Богомольця** давно забули, що значить працювати «на землі». Цю роботу виконували працівники інших, нижчих ланок. Ігор завжди заходив у «Продукти» як приватна особа, мав ті ж самі потреби, що постійний контингент, за що місцеві аборигени його поважали. Зі свого боку вони вкрай рідко зверталися до Князевича, щоби той допоміг своїми шляхами розв'язати якусь проблему. Історія з двірником — радше випадок, аніж правило, Ігор втрутився сам, за власним бажанням.

За двома високими скляними конусами, перекинутими вістрям донизу й наповненими соками, томатним і яблучним, бовваніла Василівна — жінка, чий вік ніхто не ризикнув би визначити. Вона постійно виглядала однаково: білий халат, хустка, схожа на головний

убір санітарки, зачіска — «хімія» та густо нафарбовані дешевою циганською помадою губи. За нею на стінці поруч із не новим, проте завжди актуальним плакатом російською «Пьянству — бой!» із зображенням алкоголіка з червоним носом, котрий скрутився на денці пляшки з-під портвейну із написом «Вино», недавно з'явився новіший, актуальніший та злободенніший: «Нет нейтронной бомбе!». Художник зобразив у сіро-чорних тонах бомбу, схожу здаля на ананас, як його малюють у книжечках про лікаря Айболитя. Цей ворожий «фрукт» перекреслювали навхрест дві жирні червоні смуги. У кутку на підвіконні бубоніла радіоточка.

Зазвичай неговірка, Василівна кивнула Ігореві, запитально глянула на нього й не стрималася від оцінювального погляду.

— Красавець. Відпустка ще?

— Гуляю, — підтвердив Князевич.

— Та бачу, — досвідчена у таких справах Василівна скривила кутик губ, зображаючи посмішку. — Що давати?

— Три сосиски, — замовив Ігор, але відразу ж виправився: — Ні, чотири давай. Томатний сік, сто «Русской».

— Коньяк є, — ніби між іншим мовила жінка.

— О! З яких чудес?

— Завезли ящик недавно. Директор у міськторзі вибив. План, знаєш...

— Знаю. Але ж не кінець місяця.

— А він на кінець місяця й вибивав. Тільки завезли аж тепер. Не тримати ж таке добро. У розлив пустили, дорожче виходить.

— Беруть?

— Не смішіть гусей, Степановичу. То, може, коньячку?

Князевич машинально кивнув, і на пластиковому шинквасі перед ним ніби виник чистий гранчак, куди Василівна точно на око, без мірки, налила рідини бурштинового кольору. Рука стиснула склянку, та враз завмерла:

— Розбавляємо? Тільки чесно?

— Вам — ні. Хотіли ж чесно.

— І то добре.

Відійшовши за соком та коньяком до однієї з трьох одноногих стійок, щось згадав, повернувся з томатним назад, витягнув чайну ложечку зі

склянки з рожевою водою, черпнув із круглої мисочки трішки солі, розмішав і занурив ложку на її місце. Коли повернувся, з протилежного боку вже стояв двірник у зеленій куртці.

— Не проти, Степановичу?

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ